

4. Студентське голосування: тренди, мотиви і цінності. Аналітичний центр «Обсерваторія демократії». URL: <http://od.org.ua/uk/%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B5-%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5-%D1%82%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D1%8B-%D0%BC%D0%BE%D1%82/> (дата звернення 25.01.2020).

С.П. Дмитренко
кандидат політичних наук
доцент, професор кафедри публічного управління
та міжнародних відносин
НПУ імені М.П. Драгоманова
(м. Київ)

КОНСТРУКТИВНІ ТА ДЕСТРУКТИВНІ ФАКТОРИ ПОЛІТИЧНИХ ПРОТЕСТІВ

У сучасному світі, коли ми почали «занурюватися» у світову економічну кризу, чи, у найкращому випадку, рецесію, політичну невизначеність, як у внутрішньому так і в міжнародному напрямках розвитку, протестний потенціал та реальні протестні дії суспільства стають актуальною проблемою публічного управління, політичної практики і соціальної дійсності, а відтак – важливим напрямком дослідження політичної науки. Для сучасних учених ця проблема не нова, загальна теоретична основа дослідження різних форм протесту у політичній науці складають роботи зарубіжних учених: Ш. Айзенштадта, Т. Гара, С. Терроу, Дж. Дженкінса, Б. Кландермаса, Ч. Тіллі, Т. Скокпола, Т. Жиро та інших. В українській суспільній науці урамках дослідження проблематики політичної участі, політичної боротьби та вивчення сучасних суспільних та політичних процесів, проблематика політичного протесту піднімається Г. Зеленько, Н. Ротар, І. Побочим, Є. Лисеєнко, О. Максимовою.

У після пандемічний період, з метою стабілізації та зростання вітчизняної економіки, уряд та суспільство мають знайти моделі та канали співпраці які допоможуть уникнути, чи бодай мінімізувати політичні та соціальні причини для протестних дій, які не завжди можуть призводити до позитивних економічних чи політичних рішень. З огляду на це, спробуємо розглянути принаймні основні причини, особливості, які можуть призвести до політичних виступів та протестів.

Протест політичний (лат. *protestor* – публічно доводити, грец. – політика) – вид політ. участі, що виражається у негативному ставленні до політ. системи в цілому або до її окремих елементів, норм, цінностей у відкритій, демонстративній формі [2, с. 557].

Головними причинами для незадоволення найчастіше є економічні причини до яких відносять: зниження рівня життя, безробіття, відміну пільг, відсутність перспектив для покращення рівня життя для певних соціальних категорій або секторів економіки. При цьому варто зазначити, що соціально-економічні кризові явища найчастіше виступають своєрідним приводом для протестної мобільності суспільства, а масові протести виникають та розгортаються якщо до них додаються політична нестабільність, невизначеність, явна слабкість чи некомпетентність владних інститутів у вирішенні кризових явищ. У цьому зв'язку влада повинна розуміти і правильно оцінювати поріг колективного терпіння (він залежить від особливостей конкретної країни та суспільства) щодо її дій та, відповідно, потенціал суспільної налаштованості на широкі чи локальні протестні виступи. Сучасні дослідники вказують, що поріг терпіння найчастіше настає тоді, коли усвідомлені людьми права і свободи опиняються під загрозою і «прості люди»,

які раніше не приймали участі ні в яких суспільних акціях, вливаються до лав протестуючих. Американський дослідник Т. Гарр пропонує виходити з кількох визначальних факторів політичного протесту. Перший – це вивчення незадоволення людей (відносна депривація) разом з аналізом тих соцієнтальних умов, які викликають незадоволення. Другим фактором є думка людей з приводу того, чи виправданий той ризик якому вони піддають себе здійснюючи політичні акції, а також з приводу вірогідності того, що ж саме вони отримують у результаті протестних дій. Третій фактор – це баланс між здатністю незадоволених людей до дій – тобто тими способами якими вони можуть організуватися, і здатністю уряду придушити чи каналізувати їх незадоволення [1, с. 30–31].

Протести відображають потреби, інтереси і устремління людей, виявляють та показують причини незадоволення, і, паралельно, створюють умови, або й вказують шляхи для політичного і громадянського становлення активної політичної особистості. Сучасні дослідники відзначають, що сам по собі протест, як технологія дій, чи форма участі у політичному житті постає методологією формування індивідуальних і групових умінь і навичок. Це розвиток фактично професійних здатностей і якостей, які людина чи соціальні групи несуть з собою у політичне життя і діють на їх основі, піднімаючи або занижуючи поріг «політичного терпіння». Така функціональна динамічність політичного протесту дозволяє йому підштовхувати суспільний розвиток до більш швидкого темпу та змушувати і владу і саме суспільство погоджуватись і здійснювати іноді кардинальні чи позитивні чи й негативні соціальні та політичні зміни.

Не дивлячись на всю відносність щодо оцінювання функцій політичного протесту, незаперечним є те, що вони відіграють як позитивну, так і негативну (деструктивну) ролі.

Конструктивним є те, що по-перше, самі по собі політичні протести стимулюють соціально-політичні чи економічні суттєві зміни, вирішення яких влада з різних причин відкладала «на потім». Політичний протест є способом висловлення і фіксації проблем, які суспільство вимушене висловлювати у такий крайній спосіб, а отже сигнал для владних інституцій запропонувати прийнятний для усіх сторін політичного протесту алгоритм вирішення проблеми. Сам політичний протест означає, що «поріг терпіння» вже пройдено і подальші зволікання чи не вирішення причин виступів може призвести до деструктивних наслідків для суспільства і держави в цілому. Важливою тут є вчасна і адекватна реакція системи влади, адже її запізнілі дії призводять не тільки до людських та суспільних трагедій, але й до загроз існування державності, як в Україні у 2014 році.

Однак, сама по собі протестна активність є одним з ефективних способів для ініціювання саме конструктивних (у соціальному, економічному, або й загальнодержавному сенсі) дій з боку органів влади. Приклад суспільств з розвиненою демократією, де соціальні чи економічні протести, які вимагають політичних рішень і є об'єктивною реальністю політичного життя показує, що для громадян цих країн природною складовою їх політичної свідомості є ланцюжок «проблема – протест – суспільна увага – дії влади». Це одна із сталих соціально-політичних та психологічних моделей формальної інституціоналізації протестних дій, яка дозволяє максимально оптимізувати та зробити якщо не ефективними, то не загрозливими, стихійними чи деструктивними протестні політичні дії. Формалізація політичного протесту законодавчо затвердить юридичний факт, що держава не кваліфікує вимоги протестувальників як провокації, чи загрози стабільності, або необ'єктивні вияви маргінальності, а готова сприймати їх як одну із крайніх форм політичної участі чи діяльності.

Зміни, до яких призводять політичні протести часто бувають швидкими, але не завжди очікувано позитивними, що дає можливість вітчизняним та зарубіжним дослідникам говорити про їх деструктивні наслідки. До деструктивних характеристик політичного протесту найчастіше відносять те, що вони можуть загрожувати суспільній інтеграції, бути причиною руйнації існуючих соціально-політичних структур, викликати причини для напруження в суспільстві, які у звичній ситуації не несуть важливого

загальносистемного характеру. Внаслідок цього, протести можуть викликати уповільнення темпів розвитку суспільства, викликати стагнацію, політичну або економічну кризи, що не завжди гарантує тяглість демократичних перетворень. Політичні події, які вийшли за рамки конвенційності, та мають характер силового протистояння з владою, викликають зміни у соціальній поведінці, проявляють нівелювання багатьох моральних, етичних, індивідуальних та групових установок, призводять до підвищення рівня агресії та зростання беззаконня в суспільстві.

Тож підсумовуючи маємо зазначити, що політичний протест, як політична дія, об'єктивний феномен політичного життя може підштовхнути до створення умов для позитивних, поступальних чи й швидких та конструктивних дій політичної влади, або призвести до негативних процесів для держави та суспільства. У обох випадках наслідки виступів не обов'язково є прямим продуктом самих протестних дій. Як політичне явище і одна з форм політичної участі політичний протест реально існуючий феномен сучасності, право на який має кожен громадянин, соціальна чи професійна спільність або суспільство у цілому. Його наслідки залежать від складного комплексу дій усіх сторін залучених у протест, їх політичної і професійної зрілості, гнучкості, позиції щодо забезпечення державних інтересів, та усвідомлення і готовності до викликів, які несуть із собою протестні акції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гарт Т.Р. Почему люди бунтуют / Т.Р. Гарт. – СПб.: Питер, 2005. – 461с.: ил. – Серия «Мастера социологии».
2. Політичний протест // Політологія: навчальний енциклопедичний словник довідник для студентів ВНЗ I-IV рівнів акредитації / За наук. ред. д-ра політ. н. Н.М. Хоми В. Денисенко, О.М. Сорба, Л.Я. Угрин та ін.. – Львів: «Новий Світ – 2000», 2014. – 779 с.

А.А. Карнаух
кандидат політичних наук
доцент кафедри політичних наук
НПУ імені М.П. Драгоманова
(м. Київ)

РІВЕНЬ ДОВІРИ ГРОМАДЯН ДО СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ В УКРАЇНІ

На даний час українське суспільство характеризується все ж таки значною довірою до родичів, знайомих, інших неформальних мереж і незначною довірою, насамперед, до органів державної влади.

Делегуючи повноваження громадяни надають право політичним інститутам ухвалювати обов'язкові рішення, здійснювати дії, необхідні для їх реалізації, й відтак надають владі політичну довіру – важливий для існування демократії фактор. Таким чином, довіра пов'язує пересічних громадян з політичними інститутами, підвищуючи легітимність цих інститутів і їх ефективність. Як зазначає Б.Міцтел «зміни в модерному соціумі роблять формування довіри одночасно і важливим, і важким» [1, с. 7].

На сьогодні практика управління вказує на те, що традиційні організаційно-управлінські засоби і заходи є майже неефективними, саме тому необхідно шукати шляхи вирішення питань управління, які будуть відповідати сучасним проблемам та потребам часу в умовах демократизації суспільного життя та становлення ринкової економіки.